

УДК 76.01

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-7>

Вероніка СІЛОГАЄВА,
 orcid.org/0000-0003-1339-2958
 старший викладач кафедри дизайну
 Запорізького національного університету
 (Запоріжжя, Україна) veronika_silohaieva@znu.edu.ua

Микола ПОТАПЕНКО,
 orcid.org/0000-0003-4634-7424
 старший викладач кафедри дизайну
 Запорізького національного університету
 (Запоріжжя, Україна) nikolay.pnko@znu.edu.ua

Ірина ГРЕСИК,
 orcid.org/0000-0001-5455-1420
 доцент кафедри дизайну
 Запорізького національного університету
 (Запоріжжя, Україна) iryna.gresyk@gmail.com

ПРОВІДНІ МИТЦІ ШКОЛИ ПОЛЬСЬКИХ ПЛАКАТІВ

Наукове дослідження присвячене висвітленню історії розвитку школи польських плакатів. Подано творчі характеристики провідних митців. Проаналізовано чинники, що мали вплив на розвиток головних принципів дизайну плакатів у Польщі 50–80-х років ХХ століття. Мета дослідження – узагальнення відомостей про особливості дизайну польських плакатів, що мали значення для світового мистецтва плакату. Щодо зародження терміна «польська школа плакату» думки дослідників різняться. Частина дослідників вважає, що зародження відбулося у 20-х роках ХХ століття. Приділена увага творчості Тадеуша Трепковського, який мав вплив на формування талановитої особистості Генрика Томашевського. Плакати Трепковського лаконічні, аскетичні, пронизані поетичними роздумами, відтворюють атмосферу свого часу. Томашевський – один із новаторів, засновників та базовий вчитель «польської школи плакату». Висвітлено головні особливості дизайну його плакатів: живописна техніка, свобода у формуванні композиції, неперевершений символізм та метафори. Розглянута творчість Яна Лєніца та його вклад у розвиток «польської школи плакату». Приділена увага роботам Яна Млодоженця. Творець гармонії у сфері кольорів, композиції, він був ніби композитором, але не у сфері музики, а у сфері плакатного мистецтва. Створював свої шедеври за допомогою графіки, кольорів та типографіки. Проблематика розвитку «польської школи плакату» перебуває в центрі уваги дослідників дизайну плакатів через те, що польські плакати минулого століття є одним із найяскравіших явищ плакатного мистецтва. Дослідження сприятиме ґрунтовному вивченню плаката як культурного й мистецького явища. Це, своєю чергою, сприятиме покращенню практичних навиків здобувачів вищої освіти освітньої програми «Графічний дизайн», розвитку креативного та мистецького мислення.

Ключові слова: плакат, постер, польський плакат, історія розвитку плакату, польська школа плакату.

Veronika SILOHAIEVA,
 orcid.org/0000-0003-1339-2958
 Senior Lecturer at the Department of Design
 Zaporizhzhya National University
 (Zaporizhzhya, Ukraine) veronika_silohaieva@znu.edu.ua

Mykola POTAPENKO,
 orcid.org/0000-0003-4634-7424
 Senior Lecturer at the Department of Design
 Zaporizhzhya National University
 (Zaporizhzhya, Ukraine) nikolay.pnko@znu.edu.ua

Iryna HRESYK
 orcid.org/0000-0001-5455-1420
 Assistant Professor at the Department of Design
 Zaporizhzhya National University
 (Zaporizhzhya, Ukraine) iryna.gresyk@gmail.com

LEADING ARTISTS OF THE POLISH POSTER SCHOOL

Scientific research is sanctified to illumination of history of development of school of the Polish posters. Creative descriptions of leading artists are given. Factors that had an influence on development of main principles of design

of posters in Poland 50–80th of XX of century are analysed. A research aim is generalization of information about the features of design of the Polish placards that mattered for the world art of placard. In relation to the origin of term “Polish school of poster” opinions of researchers differ. Part of researchers considers that an origin took place in 20th of XX of century. Paid attention to work of Tadeusz Trepkowski, that had an influence on forming of talented personality of Henryk Tomaszewski. To cry Trepkowski laconic, ascetic, pierced by poetic reflections, recreate an atmosphere at one time. Tomaszewski – one of innovators, founders and base teacher of “Polish school of poster”. The main features of design of his placards are reflected: picturesque technique, freedom in forming of composition, unsurpassed symbolism and metaphors. The considered work of Yan Lenitsa and his contribution are to development of “Polish school of poster”. Paid attention to works of Yan Mlodozhentsya. Creator of harmonies in the field of colours, composition, he was as though a composer, but not in the field of music, but in the field of a poster art. Created the masterpieces by means of graphic arts, colours and typographic. A range of problems of development of “Polish school of poster” is in the spotlight of researchers of design of placards, because the Polish posters of past century are one of the brightest phenomena of poster art. Research will assist the sound study of poster as the cultural and artistic phenomenon. It, in turn, will assist the improvement of practical skills of bread-winners of higher education of the educational program “Graphic design”, development of the creative and artistic thinking.

Key words: poster, Polish poster, history of development of poster, Polish school of poster.

Постановка проблеми. Ставиться завдання проаналізувати розвиток мистецтва польських плакатів у 50–80 роках ХХ століття, висвітлити творчі характеристики провідних митців «школи польських плакатів». Необхідне наукове осмислення попереднього стану форм комунікації та візуальної мови для пошуку нових форм виразності та інноваційних художніх прийомів. Дослідження сприятиме інформованості студентів та покращення розвитку їхніх практичних навиків.

Аналіз досліджень. Польські плакати минулого століття є одним із найяскравіших явищ плакатного мистецтва, тому проблематика їхнього розвитку перебуває в центрі уваги багатьох дослідників дизайну плакатів. Чимало питань ще залишається неосвітленими під час ґрунтовного вивчення плакату як культурного й мистецького явища. Серед сучасних дослідників цієї тематики – А. А. Шабловська, С. Б. Рибалко, І. С. Величко та інші вчені.

У Польщі вивчення плакату становить певну традицію. Серед фахівців, чії публікації висвітлюють здобутки польської школи – Ждїслав Шуберт, Ева Грушевська, Маріуш Кноровський, Агнешка та Кшиштоф Дїдо (Рибалко, 2015: 100).

Мета статті – розглянути та висвітлити творчі характеристики провідних митців «школи польських плакатів» та проаналізувати особливості дизайну польських плакатів 50–80-х років ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. У Польщі після другої світової війни плакат став основною формою комунікації, що дозволяла забути про жахливі часи. Нова форма мистецтва – мистецтво плакату – розквітла завдяки сприянню держави, що було націлене на використання плакату для агресивної політичної пропаганди. Популяризації плакату та розвитку напрямку сприяло використання митцями простих форм, яскравих кольорів, техніки колажу та різної стилістики. Ця візуально-комунікативна форма різко контрастувала

зі спогадами про події війни та перетворилася на мистецьке явище, яке отримало назву «польська школа плакату». Термін «польська школа плакату» вживається, заради певних спрощень, щодо явищ, що мали місце у графічному середовищі у 50–80-х роках ХХ століття.

Стосовно зародження терміна «польська школа плакату» думки дослідників різняться. Частина дослідників вважає, що його зародження відбулося у 20-х роках та одним із головних засновників є Тадеуш Трепковський.

Тадеуш Трепковський (1919–1954) створював плакати у символічному й метафоричному стилі, зберігаючи умовність реалізму, він позбувався усіх зайвих елементів, використовуючи всі можливі форми, прагнув до найпростішого та яскравого. Плакати Трепковського лаконічні, аскетичні й водночас пронизані поетичними роздумами, мотиви символічно повторюються, символи нібито пересувалися з одного плаката (рис. 1) на інший (рис. 2).

Композиції Трепковського яскраво відтворюють атмосферу тих часів Шабловська, 2008: 119). Можна стверджувати, що саме творчість Трепковського мала вплив на одного з базових митців та засновників «школи польських плакатів» – Генрика Томашевського.

У 50–60-х роках у містах Польщі деякі стіни були завішані плакатами зверху донизу. Наприклад, видатний польський фотограф Збишко Семашко, який активно фіксував варшавське життя, сфотографував мандрівників в очікуванні поїзда на Центральному вокзалі (1963), на задньому плані стіни станції завішані різноманітними плакатами. Для людей це буденність, вони звикли до таких проявів «вуличного мистецтва».

Інша річ – митці. Для них плакат став синонімом свободи й навіть певної художньої розв’язності, залучаючи видатних митців як старшого покоління, так і молодих adeptів графічного мистецтва, які приходили з власним, дедалі

вільнішим стилем художньої творчості (Шабловська, 2008: 118).

Розвитку високоякісного дизайну плакатів сприяв уряд Польщі:

- Міністерство мистецтв і культури доручало відомим художникам розробляти плакати для популяризації державних культурних продуктів;

- влада проводила щомісячні конкурси плакатів, виставки (пересувні, монументальні) та акції для залучення художників;

- у 1952 році при варшавській Академії образотворчих мистецтв (АОМ) відкрили дві незалежні кафедри плаката. Ними керували Томашевський і Мрошак (Шабловська, 2008: 121).

Пильний погляд влади сприяв розвитку метафори у польських плакатах, спочатку літературної, а потім неповторної метафори, пронизаної національною ідентичністю, візуально-лаконічної, що передавала особисту експресію авторів.

Плакат став у Польщі національним мистецтвом та водночас масовим продуктом культури (Величко, 2010: 9).

Аналізуючи розвиток дизайну плакатів у Польщі, неможливо не пригадати вклад новаторів польської школи плакату Яна Леніца та Генрика Томашевського. Слід зазначити, що вперше термін «польська школа плакату» використав саме Ян Леніца у швейцарському журналі «Graphis» у номері 88 від 1960 року. А вже потім його підхопив польський журнал «Projekt», присвячений образотворчому мистецтву та дизайну. Ян Леніца – різнопланова особистість: художній критик, кінорежисер, автор експериментальних анімаційних фільмів та водночас графік і театральний художник (рис. 3, рис. 4).

Багата уява та талант Генрика Томашевського привнесли у формування композиції плакату свободу (рис. 5, рис. 6) та техніку, близьку до живопису (рис. 7, рис. 8). Він мав гарну художню освіту: закінчив Школу графічної промисловості, потім вивчив живопис у Академії мистецтв у Вар-

шаві. До війни працював як карикатурист та виконував проекти у сфері виставок та архітектурного оздоблення. Згодом керував кафедрою плаката при варшавській АОМ.

До одного з «класиків» польської школи плакату належить Ян Млодоженець, його роботи вирізняються гуашевими плакатними техніками. Він мав абсолютне відчуття кольору, у своїх роботах фарбами створював акорди та симфонії кольорів (рис. 9, рис. 10). Також він активно працював із графікою, роботи відрізнялися гарною композицією та типографікою. Колеги Яна Млодоженця вважали його творцем гармоній у сфері кольорів, композитором, але не в сфері музики, а у сфері плакатного мистецтва (рис. 11, рис. 12).

Треба зазначити, що «польська школа плакату» пережила занепад, пов'язаний із політичною кризою, особливо в радянських республіках, із появою антирадянських за змістом творів.

Сьогодні художній плакат є витвором складнішим, ніж колись, попри те, що своїх основних положень він не змінив. До його переваг надалі зараховують читабельність, лапідарність, сугестивність, однозначність і абревіюваність (Шабловська, 2008: 126).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати: «польська школа плакату» – це явище у графічному дизайні, яке мало величезний вплив на мистецтво плакату на міжнародному рівні. Для формування «школи» мали значення провідні творчі особистості, географічне розташування, складна суміш політичних, соціальних і економічних обставин, а також національна ідентичність, художні здібності авторів, сформовані під впливом західноєвропейських мистецьких рухів початку ХХ століття. Розвиток національного мистецтва плакату в Польщі мав вплив на особливості дизайну плакатів загалом. Іронія та метафора, підкріплені кольоровими гармоніями та типографікою, стають основними засобами плакатного мистецтва у всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибалко С. Б. Польська школа плаката (на матеріалах колекції театральної афіші генерального консульства Республіки Польща у Харкові). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство* : зб. наук. пр. Харків, 2015. № 4. С. 98–104.
2. Шабловська А. А. Польська школа плаката. *Мистецтвознавчі студії*. 2008. № 3. С. 118–127.
3. Величко І. С. Візуальний язык польского плаката 50-х – 70-х годов ХХ века : автореф. дисс. ... канд. искусствоведения. Москва : МГХПА им. С. Г. Строганова. 2010. 35 с.
4. Plakat polski. The Polish poster. Warszawa : Wydawnictwo Artystyczne Graficzne, 1972.
5. Elana Tontarski. History of Graphic Design. Tadeusz Trepkowski. URL: <https://emariegraphicdesignblog.wordpress.com/2014/04/06/tadeusz-trepkowski/>
6. Henryk Tomaszewski. *Pcworld*. URL: <https://www.pcworld.pl/news/Henryk-Tomaszewski,315582,3.html>
7. Henryk Tomaszewski. *Culture.pl*. URL: <https://culture.pl/en/artist/henryk-tomaszewski>

REFERENCES

1. Rybalko S. B. Polska szkola plakata (na materialach kolekcji teatralnej afiszy generalnego konsulstwa Republiki Polshca u Karkow). [Polish Poster School (based on the materials of the collection of theatrical posters of the Consulate General of the Republic of Poland in Kharkiv)]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dizajnu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo : zb. nauk. pr.* Kharkiv, 2015. № 4. pp. 98–104 [in Ukrainian].
2. Shablovska A. A. Polska szkola plakata. [Polish school poster]. *Mystetstvoznavchi studii.* 2008. № 3. pp. 118–127 [in Ukrainian].
3. Velychko Y. S. Vyzualnyi yazyk polskoho plakata 50- kh – 70- kh hodov XX veka: avtoref. dys. ... na soys. uch. step. kand. yskusstvovedeniya. [Visual language of Polish posters from the 50-s – 70-s of the XX century]. Moskva : MFKhPA ym. S.H. Strohanova. 2010. 35 p. [in Ukrainian].
4. Plakat polski. [The Polish poster]. Warszawa: Wydawnictwo Artystyczno Graficzne, 1972. [in Polish, in English].
5. Elana Tontarski. History of Graphic Design. [History of Graphic Design]. Tadeusz Trepkowski. URL: <https://emariegraphicdesignblog.wordpress.com/2014/04/06/tadeusz-trepkowski/> [in English].
6. Henryk Tomaszewski. Pworld. [Henryk Tomaszewski]. URL: <https://www.pworld.pl/news/Henryk-Tomaszewski,315582,3.html> [in Polish]
7. Culture.pl. Henryk Tomaszewski. [Henryk Tomaszewski]. URL: <https://culture.pl/en/artist/henryk-tomaszewski> [in English].

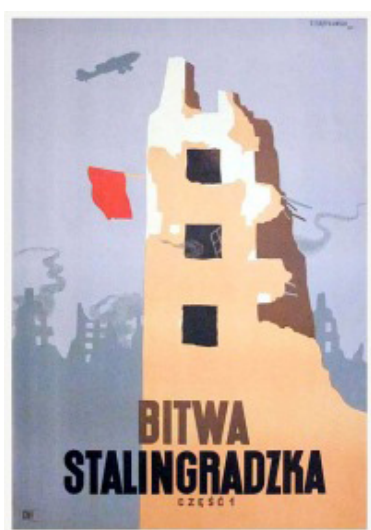

Рис. 1. Тадеуш Трепковський. Сталінградська битва. 1948. [5]

Рис. 2. Тадеуш Трепковський. Ні! 1953. [5]

Рис. 3. Ян Леніца. Постер до фільму «Мама Рома». 1966. [4]

Рис. 4. Ян Леніца. Постер до фільму «Олександр Невський». 1966. [4]

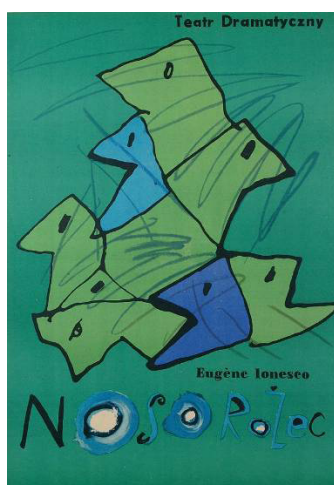

Рис. 5. Генрик Томашевський. Театральний постер «Носоріг». 1961. [6]

Рис. 6. Генрик Томашевський. Театральний постер «Фантазія». 1967. [4]

Рис. 7. Генрик Томашевський.
Театральний постер
«Юлій Цезар». [7]

Рис. 8. Генрик Томашевський.
Театральний постер «Варвари».
1976. [7]

Рис. 9. Ян Млодоженець.
«Сніг». 1966. [4]

Рис. 10. Ян Млодоженець.
«Варшавське театральне
рандеву». 1966. [4]

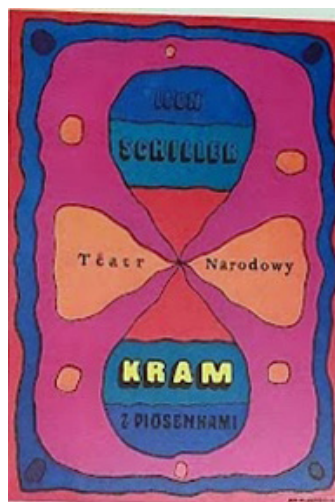

Рис. 11. Ян Млодоженець.
«Музикальна шкатулка». 1968. [4]

Рис. 12. Ян Млодоженець.
«Ціна». 1968. [4]